

ФІТАЦЭНАТЫЧНАЯ РАЗНАСТАЙНАСЦЬ РАСЛІННАГА ПОКРЫВА БЕЛАРУСІ І МЕТАДЫ ЯЕ АЦЭНКІ

Сцепановіч Я. М.

УА “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя М. Танка”, г. Мінск
ДзНУ “Інстытут эксперыментальнай батанікі імя В.Ф. Купрэвіча НАН
Беларусі”, г. Мінск
jazer@biobel.bas-net.by

У сучаснай структуры зямельных угоддзяў краіны [1] расліннасць займае 19,6 млн. га, або 94,4%, у т. л. прыродная – 13,94 млн. га, або 67,1%, сярод якой лясная – 8,59 млн. га, або 41,4%; лугавая – 3,15 млн. га, або 15,2%; балотная – 0,86 млн. га, або 4,1%; дрэвава-хмызняковая – 0,6 млн. га, або 2,9%; прыбярэжна-водная – 0,09 млн. га, або 0,5%, прыдарожная – 0,11 млн. га, або 0,5%; расліннасць на парушаных і іншых землях – 0,54 млн. га, або 2,6%. Сегетальная (пустазельна-палявая) расліннасць займае 5,52 млн. га, або 26,6%; садовая і аблогава – 0,14 млн. га, або 0,7% тэрыторыі.

Разнастайнасць расліннага свету ацэньваецца на відавым, папуляцыйным і фітацэнаатычным і экасістэмным узроўнях. Паколькі існаванне выключна ўсіх відаў і папуляцый магчыма толькі ў пэўных умовах асяроддзя, абіятычных і біятычных, першаступеннае значэнне маюць такія комплексныя прыродныя ўтварэнні, як фітацэнозы і экасістэмы, г. зн. раслінныя супольніцтвы разам з асяроддзем, дзе яны фармуюцца. Але каб арыентавацца ў іх агромністай разнастайнасці, неабходна мець сістэму гэтых утварэнняў.

Фітацэнозы класіфікуюць па цэлым шэразе прыкметаў: відавым складзе, яруснай структуры, відах-дамінантах, жыццёвай форме дамінанты і г. д. Найчасцей для вылучэння і сістэматызацыі фітацэнозаў выкарыстоўваюць іх фларыстычны склад (геабатанічныя школы Цюрых–Монпелье, Пражская, у Гёццінгене, Камерына і інш.), бо, як вядома, у флоры выразна адлюстроўваюцца ўмовы існавання супольніцтва. Для вызначэння супольніцтваў і іх рангу выкарыстоўваюцца дыягнастычныя блокі – групы г. зв. “характэрных” і “дыферэнцыйных відаў”, якія вылучаюцца на падставе таблічнай апрацоўкі геабатанічных апісанняў метадам Й. Браўн-Бланке [2]. Сярод характэрных відаў важнейшым крытэрам служаць дамінанты-эдыфікатары.

З улікам наўпроставай сувязі расліннасці з эдафатопам, апошнім часам разам з флорай у таблічную апрацоўку ўлучаюцца эдафічныя (багатасць, вільготнасць, кісліннасць глебы...), а таксама іншыя паказнікі супольніцтваў і экатопу (элемент рэльефу, прадукцыйнасць

надземнай фітамасы, фізіянамічнасць, ступеню антрапагеннага ўздзеяння...) [3, 4]. Такім чынам павышаецца аб'ектыўнасць класіфікацыі ды яе канцавога прадукту – адзінак расліннасці, або сінтаксонаў. А рэпрэзентацыйнасць і аб'ектыўнасць набору палявых геабатанічных апісанняў раслінных супольніцтваў для іх сістэматызацыі дасягаецца метадам экалага-фітацэнатычных профіляў, або шэрагаў, які заключаецца ў фіксаванні ўсёй фітацэнатычнай разнастайнасці расліннага покрыва паўз лініі профілю (трансекты) [5, 6].

На экалага-фларыстычнай аснове й з улікам эдыфікатарнасці дамінантаў намі распрацаваны прадромус (папярэдні пералік) вышэйшых сінтаксонаў усіх асноўных катэгорый расліннасці Беларусі: лясной, лугавой, балотнай, прэснаводнай, сегетальнай і рудэральнай. Ён складаецца з 29 класаў, 50 парадкаў (вордаў), 78 звязаў (уніёнаў) і 233 асацыяцый [7]. Пералік класаў расліннасці пададзены ў кантэксте еўрапейскай фітасацыялагічнай сістэмы [8] (табліца).

Табліца – Пералік класаў расліннасці Беларусі

Код	Клас расліннасці
08	<i>Festuco-Puccinellietea</i> Soó 1968 em. Vicherek 1973 – травяныя супольніцтвы на багатых пераходна працягла заліважных алювіяльных глебах
11	<i>Honkenyo-Elymetea arenarii</i> R. Tx. 1966 – прыбярэжныя атлантычныя травяныя супольніцтвы
17	<i>Lemnetea</i> de Bolòs et Masclans 1955 em. R. Tx. 1955 – супольніцтвы плаважных раслін
19	<i>Potametea</i> Klika in Klika et Novák 1941 em. R. Tx. et Preising 1942 – супольніцтвы прэснаводных вадаёмаў
20	<i>Montio-Cardaminetea</i> Br.-Bl. et R. Tx. 1943 – крынічныя супольніцтвы
21	<i>Isoëto-Littorelletea</i> Br.-Bl. et Vlieger 1937 – супольніцтвы водмеляў
23	<i>Phragmito-Magnocaricetea</i> Klika (1942) 1944 – балоцістыя травяныя супольніцтвы
24	<i>Scheuchzerio-Caricetea fuscae</i> Nordh. 1936 em. Br.-Bl. et Tx. 1943 – ацыдафільныя супольніцтвы травяных балот
25	<i>Oxycocco-Sphagnetea</i> Br.-Bl. et R. Tx. 1943 – супольніцтвы верхавых і пераходных балот
26	<i>Molinio-Arrhenatheretea</i> R. Tx. 1937 – супольніцтвы сапраўдных (мезафільных) лугоў
28	<i>Festuco-Brometea</i> Br.-Bl. et R. Tx. 1943 – астэпаваныя (ксератэрмныя) лугавыя супольніцтвы
29	<i>Koelerio-Corynephoretea</i> Klika in Klika et Novák 1941 – супольніцтвы травяных пустак з расходнікамі й галадком

30	<i>Calluno-Ulicetea</i> (Quantin 1935) R. Tx. 1937 – верасова-дрокавая супольніцтва на папалістых глебах
31	<i>Trifolio-Geranietea sanguinei</i> Muller 1961 – ксератэрмныя супольніцтвы ўзлескаў
53	<i>Salicetea purpureae</i> Moog 1958 – супольніцтвы прырэчных і прыдарожных вербалозаў
54	<i>Populetea albae</i> Br.-Bl. 1962 – шэраалешнікавая, ясеневаы й таполевыя супольніцтвы
55	<i>Alnetea glutinosae</i> Br.-Bl. et R. Tx. 1943 em. Muller et Gors 1958 – супольніцтвы чорнаалешнікавых лясоў
56	<i>Franguletea</i> Doing 1962 – супольніцтвы ацыдафільных балотных хмызнякоў
58	<i>Rhamno-Prunetea</i> Br.-Bl. et R. Tx. 1943 em. Muller et Gors 1958 – супольніцтвы ксератэрмных хмызнякоў
59	<i>Quercu-Fagetea</i> Br.-Bl. et Vlieger 1937 em. Klika 1939 – супольніцтвы шыракалістых і асінавых лясоў
61	<i>Quercetea roboris</i> Br.-Bl. et Vlieger 1937 em. Klika 1939 – супольніцтвы дуброў
64	<i>Pyrolo-Pinetea</i> Korneck in Oberd. et al. 1974 – супольніцтвы барэальных хваёвых лясоў
66	<i>Vaccinio-Piceetea</i> Br.-Bl. in Br.-Bl., Sissingh et Vlieger 1939 – супольніцтвы барэальных пераважна яловых лясоў
67	<i>Stellarietea mediae</i> (Br.-Bl. 1931) R. Tx., Lohmeyer, Preising 1950 – паворыўныя супольніцтвы малагадовых пустазельных траў
68	<i>Polygono-Poetea annuae</i> Rivas-Martinez 1975 – прыдарожныя супольніцтвы, падвергнутыя вытаптанню
69	<i>Artemisietea vulgaris</i> Lohmeyer, Preising et R. Tx. in R. Tx. 1950 em. Kopecky in Hejny et al. 1979 – травяныя супольніцтвы аблогаў і парушаных земляў
70	<i>Galio-Urticetea</i> Passarge ex Kopecky 1969 em. Muller in Oberdorfer 1983 – супольніцтвы засмечаных земляў
71	<i>Epilobieteа angustifolii</i> R. Tx. et Prsg. in R. Tx. 1950 – супольніцтвы лясных высечак і гараў
72	<i>Bidentetea tripartiti</i> R. Tx., Lohmeyer et Preising in R. Tx. 1950 – супольніцтвы на багатых ілістых мокрых глебах

1. Государственный земельный кадастр Республики Беларусь (по состоянию на 1 января 2013 года) / Гос. Комитет по имуществу Республики Беларусь. Мн., 2013. 57 с.

2. Braun-Blanquet J. Pflanzensociologie. Grundzüge der Vegetationskunde. Wien–New York, 1964. 865 S.

3. Сцепановіч І. М. Экалага-фларыстычны дыягназ сінтаксонаў прыроднай травяністай расліннасці Беларусі. Мн., 2000. 140 с.

4. Степанович И. М. Классификация растительности Беларуси: традиции, методы, современное состояние // Отечественная геоботаника: основные вехи и

перспективы. Материалы Всероссийской научной конференции с международным участием. Т. 1. СПб., 2011. С. 261–265.

5. Сцепановіч Я. М. Трансект-метады як аснова маніторынгу раслінных экасістэм (з нямецкага досведу) // Міжнародны экалагічны досвед і яго выкарыстанне на Беларусі. Віцебск, 2003. С. 226–230.

6. Сцепановіч І. М., Сцепановіч А. Ф. Навукова-метадычныя асновы маніторынгу лугавой і лугава-балотнай расліннасці Беларусі. Мн., 2013. 289 с.

7. Сцепановіч Я. М. Фітацэнаразнастайнасць расліннасці Беларусі // Ботаника: Исследования. Вып. XXXIV. Мн., 2006. С. 264–281.

8. Rodwell J. S. et al. The Diversity of European Vegetation. An overview of phytosociological alliances and their relationships to EUNIS habitats. Wageningen: The Netherlands, 2002. 167 p.

СУШЕНИЦА РУССКАЯ (*Gnaphalium rossicum* Kirp.) – НОВЫЙ ВИД ВО ФЛОРЕ БЕЛАРУСИ

Тихомиров Вал. Н.

Белорусский государственный университет, г. Минск

Tikhomirov_V_N@list.ru

Одним из основных направлений деятельности по сохранению и устойчивому использованию биологического разнообразия является расширение и углубление фундаментальных исследований по его изучению и сохранению на всех уровнях – растительного сообщества, флоры, отдельного семейства, рода, вида. Проблема критико-систематической ревизии флоры Беларуси в аспекте современных таксономических и систематических концепций очень актуальна и в связи с необходимостью конкретных мероприятий по мониторингу биоразнообразия и его охране.

Род *Gnaphalium* L. в современном объеме в Восточной Европе представлен четырьмя видами [3, 4, 6]. Для территории Беларуси при этом ранее указывался только один вид этого рода - *Gnaphalium uliginosum* L. [1, 3–7 и др.]. Остальные виды рода, ранее рассматриваемые в составе рода *Gnaphalium* (*G. luteo-album* L., *G. silvaticum* L., *G. supinum* L.) и приводимые для флоры республики, сейчас рассматриваются в составе других родов: *Laphangium* (Hill. et Burt) Tzvel. (*L. luteo-album* (L.) Tzvel.) и *Omalotheca* Cass. (*O. sylvatica* (L.) Sch. Bip. et F. W. Schultz; *O. supina* (L.) DC.). Критический анализ материалов MSK и MSKU позволил нам обнаружить еще один вид рода, ранее никем для территории Беларуси не указывавшийся – *Gnaphalium rossicum* Kirp.

***Gnaphalium rossicum* Kirp.** отличается от типичной *G. uliginosum* более сильным войлочным опушением всего растения, особенно в области соцветия, более толстыми (в области соцветия 1–2 мм толщ.)